

AZ ISKOLAI KÜLÖNBSÉGEK VÁLTOZÁSA A LONGITUDINÁLIS VIZSGÁLAT ADATAINAK TÜKRÉBEN

Csapó Benő*, Székely László**, Tóth Edit***

* SZTE Neveléstudományi Intézet, MTA-SZTE Képességkutató Csoport

** MTA-SZTE Képességkutató Csoport

*** SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: iskolai különbségek, longitudinális vizsgálat

A magyar iskolarendszer nemzetközi összehasonlításban is egyedülálló szelektivitását, az iskolák és az osztályok között levő jelentős különbségeket számos nemzetközi (PISA, IEA felmérések) és hazai vizsgálat dokumentálta. Korábban azonban nem álltak rendelkezésünkre olyan adatok, amelyek a különbségek kialakulását folyamatában mutatták be.

A Szegedi Iskolai Longitudinális Program (SZILP) adatai lehetőséget nyújtanak arra, hogy a különbségek kialakulásának és változásának folyamatáról is képet alkossunk. A program 2003-ban kezdődött, az akkori első, ötödik és kilencedik évfolyamokon, rendre 5200, 3800 és 3100 fős országos reprezentatív mintákkal. Az adatfelvételre a tanévek elején és/vagy végén került sor, alkalmanként két-három teljesítményteszttel, illetve kérdőívvel. A vizsgálat első szakasza lezárult, és a háromszor négy évet átfogó adatbázis alapján képet lehet alkotni a közoktatás tizenkét éve alatt végbement változásokról.

Elemzésünkben az osztályok szintjén megjelenő különbségeket, illetve azok változását mutatjuk be, jellemzésükre az F értékeket használjuk. Eredményeink több tekintetben gazdagították az iskolai különbségekről kialakult ismereteinket. Az első vizsgálatok főleg a felső évfolyamokra (pl. a PISA a 15 évesekre) fókuszáltak, adataink alapján azonban részletesen jellemezhetjük az első iskolai éveket is. A korábbi elemzésekkel összhangban megállapítottuk, hogy az egyes mérőeszközök különböző mértékben mutatják meg az osztályok közötti különbségeket. Elsősorban azok a tesztek tükröznék nagyobb eltéréseket, amelyek megoldása több gondolkodást, műveletvégzést igényel. Például az iskolába lépéskor felvett DIFER-teszt következtetés altesztje nagyobb ($F=11,2$), a szociális készségek alteszt kisebb ($F=5,9$) különbségeket jelez. Harmadik évfolyamon a matematikai gondolkodás ($F=11,8$) és a szövegértés ($F=3,2$) között találtunk hasonló eltérést. A korábbi vizsgálatokkal összhangban azt találtuk, hogy a különbségek a felső évfolyamokon nagyobbak. A középiskolában nem csupán az iskolatípusok között vannak nagy eltérések, hanem még az azonos iskolatípuson belül számított F értékek is magasak. Például a komplex problémamegoldás a 11. évfolyamon a gimnáziumi ($F=16,6$), a szakközépiskolai ($F=20,9$) és a szakiskolai ($F=24,2$) osztályok között egyaránt nagy különbségeket jelzett.

Eredményeink alapján részletesen leírhatjuk, miképpen alakulnak az osztályok, iskolák közötti különbségek a tanulók évfolyama (életkora) és a tesztelt tulajdonság függvényében, és javaslatot tehetünk a csökkentés hatékony módjaira is. A szelektációs mechanizmusok visszaszorítása mellett eredményeket várhatunk a műveleti gondolkodás eredményesebb fejlesztése révén is.